

БЕЛЕШКА ПРИРЕЂИВАЧА

Сергеј Сергејевич Аверинцев (1937–2004), по вокацији класични филолог, несвакидашња је појава не само у интелектуалном и културном животу Русије совјетског и постсовјетског периода него и уопште. Наиме, јако ретко се догађало да нечији стручни и научни радови буду и обавезна лектира боготражитеља. Управо се то догодило у СССР-у крајем шездесетих година прошлога столећа. Совјетско атеистичко друштво је било затечено када је на јавну сцену ступио један марљиви и по свему узорити научни радник, који, између осталог, не мисли да је средњи век био мрачан, нити о религији и нарочито хришћанству говори онако како се онда говорило – као о декадентној појави која кочи прогрес, као о опијуму за народ или као о нечему, како је говорио Лењин, што је „неописиво одвратно“. Напротив. Говорио је на потпуно другачији начин.

Совјетска академска и шира јавност је тих година пред собом имала изврсног академског делатника, аутентичног учењака, сјајног професора и научника који на дисциплинован начин говори, рецимо, о византијској књижевности, философији итд, међутим, било је свима сасвим јасно да је пред њима заправо и један хришћански проповедник. О томе сведочи и његов познаник, свештеник Георгије Чистјаков: „Сергеј Сергејевич је први човек у Москви који је на својим универзитетским предавањима отворено проговорио о Богу, и то на Филолошком факултету. У јесен 1970. године држао их је суботом, у тада новој згради на Воробјовим Горама. У огромној слушаоници није могла ни игла да падне. Његова византијска естетика, заснована на највишој и најстручнијој могућој филолошкој анализи, била је истовремено права про-

повед речи Божије и хришћанске вере. Сваком слушаоцу тих предавања одмах је било јасно да предавач не само што познаје Јеванђеље и светоотачку традицију, него и сам верује у Бога. У препуној слушаоници, он, који је себе увек називао кукавицом, апсолутно неустрашиво и дивно говори о Богу, о вери, о Јеванђељу. У својим предавањима показује шта је то права наука, без икаквог упрошћавања, и у исто време отворено изјављује да човек и данас може да верује у Бога, као што су веровали и велики мислиоци прошлости, стотинама година уназад. Наравно, касније му је забрањено да држи предавања и речено да се никада неће вратити на универзитет. А он је настављао да се бави оним чиме се бавио, да пише дивне чланке за *Философску енциклопедију*, да пише нове књиге и да преводи. Иако као човек невероватно срамежљив и деликатан, ту, на професорској катедри, ничега се није бојао. А биле су то веома мрачне године након инвазије совјетских трупа на Чехословачку и потоњег поопштравања режима.“

Као што смо поменули, радови Аверинцева о хришћанском наслеђу, иако „ужестручни“, били су омиљена литература ондашњих боготражитеља. Он се у тим текстовима трудио да предмет истраживања што више осветли и дозволи му да сам о себи проговори. И тада се догађало да скоро све оне памфлетске дисквалификације хришћанске традиције, које је совјетски режим врло предано и континуирано генерисао, постају безвредне. Јако ретко се дешавало да неко прочита, рецимо, његову познату књигу *Поеџика рановизанџијске књижевности* и након тога хришћанску баштину и даље третира онако како су то чинили бољшевици.

Није само академска честитост Сергеја Сергејевича његове радове учинила прворазредним боготражитељским штивом... Почивши патријарх московски и све Русије, Алексије II, једном приликом је истакао да је Аверинцев „у Руској Православној Цркви био познат као човек живота попуто просветљеног вером Христовом“. И баш та вера просијавала је и из најужестручнијих радова Аверинева, нпр. из енциклопедијских одредница које је писао за сов-

јетску *Философску енциклопедију* или прегледних чланака које је наменски радио за зборнике посвећене византијској културној историји итд. Управо од неких од тих текстова сачињена је и ова књига.

Збирка *Ad fontes* садржи осам радова, који су распоређени у четири дела. На самом почетку, у поглављу које носи наслов „Уместо увода“, објављен је један веома кратак али значајан запис – „Ad fontes! Атина, Јерусалим, Рим“. Следеће поглавље – „Из словара“ – такође је уводног карактера и садржи оне енциклопедијске одреднице Сергеја Сергејевича које могу допринети бољем разумевању носећег дела књиге, а то су: „Теологија“, „Апофатичка теологија“, „Патристика“ и „Византијска философија“; прва и трећа су писане за већ помињану петотомну *Философску енциклопедију* (1960–1970) чији је главни уредник био Ф. В. Константинов; друга и четврта су писане за друго издање ове енциклопедије, али се оно никада није појавило. Трећи део зборника – „Византијска философија до XII столећа“ – чине два веома обимна прегледна чланка – „Еволуција [византијске] философије“ и „[Византијска] философија од VIII до XII века“ – која су рађена за тротомни зборник *Култура Византије*; први чланак је изашао 1984, а други 1989. године. У последњем делу књиге, као својеврсни епилог, објављен је есеј посвећен хришћанској философији.

Ова збирка огледа Сергеја С. Аверинцева, уверени смо, може бити добар водич кроз повест византијске философске мисли, и то не само за оне којима је та историја непозната.

У Београду,

10. 12. 2017.

На дан рођења С. Аверинцева

Благоје Пантелић

САДРЖАЈ

БЕЛЕШКА ПРИРЕЂИВАЧА	4
---------------------------	---

УМЕСТО УВОДА

AD FONTES! – АТИНА, ЈЕРУСАЛИМ, РИМ.....	9
---	---

ИЗ СЛОВАРА

ТЕОЛОГИЈА.....	15
АПОФАТИЧКА ТЕОЛОГИЈА	25
ПАТРИСТИКА.....	28
ВИЗАНТИЈСКА ФИЛОСОФИЈА	39

ВИЗАНТИЈСКА ФИЛОСОФИЈА ДО XII СТОЛЕЂА

ЕВОЛУЦИЈА [ВИЗАНТИЈСКЕ]	
ФИЛОСОФСКЕ МИСЛИ	51
[ВИЗАНТИЈСКА] ФИЛОСОФИЈА	
ОД VIII ДО XII ВЕКА.....	108

УМЕСТО ЕПИЛОГА

ХРИШЋАНСКА ФИЛОСОФИЈА	
КАО ПРОБЛЕМ ЗА САМУ СЕБЕ.....	147